

Cuprins

Prolog	7
--------------	---

Partea întâi

Povești de familie

Capitolul 1. Saifi.	17
Capitolul 2. Gene putrede	25
Capitolul 3. Cum am învățat să mint	38
Capitolul 4. Întâlniri la cafea	50
Capitolul 5. Legături de familie	61
Capitolul 6. Sfântul	68
Capitolul 7. Un deces în familie	78

Partea a doua

Lecții și învățăminte

Capitolul 8. Plecarea de acasă	89
Capitolul 9. Povestea lui Rudabê	98
Capitolul 10. La Scotforth House	110
Capitolul 11. Politică și intrigă	119
Capitolul 12. Primar al Teheranului	129
Capitolul 13. Repetiție pentru revoluție	141

Partea a treia

Tata la închisoare

Capitolul 14. Deținut de drept comun	159
Capitolul 15. Jurnale din închisoare	167

Capitolul 16. O femeie de carieră	176
Capitolul 17. O partidă potrivită.....	188
Capitolul 18. Femei dintr-astea!	200
Capitolul 19. Viața de femeie măritată	212

Partea a patra

Revolte și revoluții

Capitolul 20. O familie fericită	231
Capitolul 21. Demonstrații.....	236
Capitolul 22. Revoluție	245
Capitolul 23. Cealaltă „a doua femeie”.....	261
Capitolul 24. Când casa nu-ți mai este cămin.....	265
Capitolul 25. Cititul și rezistența.....	278
Capitolul 26. Visuri frânte	287
Capitolul 27. Plecarea tatei.....	296
Capitolul 28. Zeița veștilor proaste	317
Capitolul 29. Înfruntând lumea.....	332
Capitolul 30. Ultimul dans.....	351
Capitolul 31. Pericolele dragostei	357
<i>Mulțumiri</i>	<i>363</i>
<i>Recomandări de lectură.....</i>	<i>367</i>
<i>Momente din istoria Iranului în secolul XX</i>	<i>369</i>
<i>Glosar</i>	<i>374</i>
<i>Mulțumiri pentru dreptul de reproducere</i>	<i>379</i>

Azar Nafisi

Lucruri nespuse

amintiri

Traducere din limba engleză și note
de Sânziana Dragoș

POLIROM
2018

Nu-mi aduc aminte cu precizie când s-au încins lucrurile între mama și domnul Khalighi, tocmai el dintre toți prietenii lor. Se vorbise despre includerea ei pe lista primelor candidate femei pentru Parlament la următoarele alegeri, programate pentru toamnă. Ea avea să candideze în provincia Kerman, unde se născuse și de unde se trăgea neamul Nafisi. Brusc, mama se îndrăgostise de șah și nu răbda să audă nimic rău la adresa lui.

— Dumneata, draga mea Nezhat Khanoom, i-a spus domnul Khalighi, ești chiar mai puțin înzestrată decât soțul dumitale ca să pășești pe terenul acesta.

Mama nu a sesizat bunăvoința acestor vorbe și le-a interpretat drept un semn limpede de dispreț. Nici o rugămintă nu i-a putut schimba părerea. Mai târziu, în seara aceea, încercările tatei de a o îmbuna au rămas fără nici un rezultat. De atunci și până în ziua când tata a fost dus la închisoare, câteva luni mai târziu, nu l-am mai văzut pe domnul Khalighi – nici vinerea și nici în alte zile. Deși tata a continuat să se întâlnească cu el pe furiș, așa cum făcea cu alți prieteni și cunoscuți interziși.

Tata se împăca bine cu mulți clerici, mai ales cu cei pe care îi considera progresiști. El a nesocotit „recomandarea” prim-ministrului de a se ține deoparte și s-a dus la ceremonia de doliu ce a avut loc în casa mult respectatului ayatollah Behbehani, unde un tânăr cleric a făcut multe remarci denigratoare despre șah și guvernul său.

Prim-ministrul i-a spus tatei că guvernul decisese să ia măsuri aspre împotriva protestatarilor și l-a sfătuit pe tata să nu se amestece. Îi sugerase că ar fi fost avantajos să se dea la fund și i-a poruncit să

Tata, în spatele șahului, la întâlnirea cu un cleric

închidă magazinele pe 5 iunie, când Khomeini și adepții săi decisese să dezlănțuie proteste și demonstrații ample. Tata nu i-a luat ordinul în seamă și a hotărât să lase magazinele să deschidă mai devreme decât de obicei, în așa fel încât lumea să-și poată aduna provizii. A înființat și centre de urgență în diferite părți ale orașului ca să se ocupe de protestatarii răniți.

În dimineața zilei de 5 iunie, ne-am sculat cu toții foarte devreme. Tata plecase în zori și mama era tot mai îngrijorată pentru că nu-l putea prinde la telefon. Cândva, în timpul dimineții, a venit un șofer al municipalității care i-a spus că tata era bine, dar că se mișca atât de mult de colo-colo încât îi era greu să sune acasă. Se îndrepta către stația de pompieri, care devenise unul din sediile sale.

Mama avea și ea cartierul ei general în salon, unde dădeau năvală pe tot parcursul zilei tot felul de oameni care îi spuneau pe nerăsuflăte veștile. Cafetiera aburea neîncetat. Fratele meu și unchiul Reza plecaseră dis-de-dimineată să vadă ce se întâmpla în oraș. Eu am rămas acasă. Cu o carte în mână, intram și ieșeam din salonul în care mama prezida cu calm, reușind totuși să lase să se vadă că era toată un car de nervi, plină de îngrijorare pentru tata, pentru oraș, pentru oameni. Ce altceva ar fi putut face în acele împrejurări decât să se țină tare pe poziție și să fie pregătită pentru orice urgență? Și e drept că era îngrijorată pentru el. Căci, așa cum spusese mătușa Mina cea perspicace, ea mai pomenise femei care pretindeau că-și iubesc soții când de fapt nu-i iubeau nicidecum, dar nu mai văzuse vreodată un caz ca cel al lui Nezhat, care insistă cu încăpățănare că nu-i pasă de soțul ei, când de fapt ținea la el foarte mult.

Gândindu-mă la cei care au venit în ziua aceea, mă minunez și acum cât de diferiți erau. Și toți se adunaseră acolo datorită mamei. Asta era o ciudățenie a ei: nici o recomandare nu ar fi convins-o să angajeze pe cineva, sau să meargă la un anumit doctor sau coafeză, decât dacă ei i-ar fi plăcut persoana respectivă. Ei îi plăceau acești oameni, pe de o parte pentru că erau de acord cu ea și pe de cealaltă parte, cred, pentru că știau să

o manipuleze și să o facă să creadă că erau de partea ei. Asta era valabil nu numai în cazul oamenilor pe care-i cunoștea, erau și mulți străini care ne băteau la ușă spunând că se întâlniseră cu doamna Nafisi într-un magazin, în taxi, în autobuz și că ea îi invitase să vină să bea o cafea cu ea.

Deși nu toți se pricepeau la politică, în salonul nostru se implicau cu pasiune în dezbateri politice. În familia noastră, noi eram politicieni dezastruoși, dar foarte interesați de problemele civice. Aș putea chiar generaliza spunând că asta era valabil pentru aproape toate familiile iraniene – statul se băgase atât de brutal în viețile noastre, încât nici un cetățean iranian nu-l putea ignora. Dar părinților mei le plăcea să cumpănească și să analizeze evenimentele ca nimeni alții. Dacă mătușa Mina era credincioasă familiei ei și unui mic grup de prieteni, mama, pe de altă parte, era din fire un personaj public și îi plăcea să se amestece în politică. Pe ea nu o interesa să facă schimb de rețete.

Cam pe la jumătatea dimineții, am primit o vizită neașteptată. Ameh Hamdam, care nu venea niciodată neanunțată, a trecut pe la noi fără veste. Ne-a spus că nu poate sta mult, dar că trebuie să vorbească cu mama. Prezența ei mă intriga întotdeauna. M-am străduit să mă fac cât mai invizibilă, dar să rămân în preajmă. Ele vorbeau încet, așa că nu am auzit decât crâmpie din conversația lor.

— Dar nu e din cauza lui, a spus Ameh Hamdam.

— Ba da, îți spun eu, i-a răspuns mama clătinând capul atotștiutoare. El n-a vrut niciodată ca eu să realizez ceva. Ți-aduci aminte când am vrut să-mi iau permisul de conducere? Chiar și atunci mi-a pus piedici.

Incepeam să bănuiesc că tata o trimisese pe Ameh Hamdam ca să o convingă pe mama să nu candideze pentru Parlament. El știa prea bine că nu poate cu nici un chip să-i controleze purtarea și limba ascuțită.

— Tu știi mai bine decât oricine, a insistat ea, eu am fost făcută să fiu o femeie de carieră, voiam să mă fac doctoriță.

— Asta e altceva, a spus domol Ameh Hamdam. Aia sunt niște șacali, n-o să aibă milă de tine.

Mama își urma propriul raționament. Spunea că Ali, fratele ei, se făcuse doctor și că ea avea medicina în sânge.

— Eram atât de potrivită pentru asta, a urmat ea mâhnită, dar nu mi s-a îngăduit să fac medicina. Vezi tu, Saifi era atât de bolnav, n-aș fi putut să-l las. Și după aceea, a oftat ea, a fost prea târziu. Acum, că pot face ceea ce vreau, *el* nu mă lasă.

Și în tot acest timp și-a ținut ochii ațintiți la cafetieră, evitând să o privească pe Ameh Hamdam.

— Eu nu ți-am vrut decât binele, a urmat Ameh Hamdam, acceptând o ceașcă de cafea. Dar treaba asta n-o să-ți ducă decât necazuri.

— Cum poți spune una ca asta? s-a răstit mama, întorcându-se spre ea. Tu mi-ai fost model întotdeauna.

Ameh Hamdam s-a împotrivit, susținând că a fost doar o simplă profesoară și n-a avut nici o legătură cu politica. Celelalte candidate fuseseră persoane publice de un fel sau altul.

— Crede-mă, Nezhat jan¹, n-aș fi venit aici dacă n-aș fi convinsă că treaba asta o să-ți aducă numai necazuri.

— Ar fi trebuit să mă fi născut bărbat, a urmat mama înțepată, clătănând din cap atotștiutoare. Aș fi fost liberă să fac tot ce vreau. O să vină oare vreodată vremea când să pot face ceea ce mi-a fost sortit?

— Asta n-are nimic de-a face cu faptul că ești femeie, i-a spus răbdătoare Ameh Hamdam. Familia noastră nu e făcută pentru politică. Tare mi-ar plăcea ca Ahmad să iasă din chestia asta. Uită-te la fratele meu, Said. E în dizgrație și și-a pierdut slujba. Biata lui familie nu are decât de suferit. Politica ne aduce ghinion.

În momentul acela eram cu totul de partea lui Ameh Hamdam. Tata îmi mărturisise exasperat că îi era imposibil să o convingă pe mama să nu candideze. Dar acum numele ei fusese înaintat pe lista candidaților propuși pentru Senat și Parlament și aprobat de șah. Nimeni nu putea candida fără să treacă prin asta. În memoriile sale, tata motivează că se opunea din pricina lipsei

1. Jan (lb. persană): viață, suflet, folosit ca apelativ.

de experiență a mamei și a irascibilității ei. Totuși, mama vedea lucrurile altfel: aceasta era singura ei ocazie să-și arate valoarea în domeniul public. Mai târziu, avea să uite cât de mult dorise să candideze pentru Parlament, susținând că tata o forțase să accepte nominalizarea. Și cum nu a spus nimănui că se duse în audiență la șah ca să-l roage să o elibereze, dar șahul – deși foarte amabil – i-a arătat că aceasta era dorința soțului ei. Când noi o mințeam, o făceam cu bună știință, dar ea rareori mințea conștient. Așa că, în sensul acesta, ea spunea adevărul când se lăuda cât de mult prețuia adevărul cu orice preț.

Discuția lor a fost întreruptă de sosirea unui mesager trimis de tata, de la stația de pompieri, de data asta. Mama l-a poftit emoționată înăuntru, i-a făcut o cafea și l-a copleșit cu întrebări. Ameh Hamdam s-a scuzat și a plecat. Pe la ora trei a apărut și dentistul nostru. Fusese nevoit să închidă cabinetul mai devreme.

— Și-acum o să se dezlănțuie iadul pe pământ, a spus el agitat. L-au arestat pe Hagi Tayeb.

Șeful pieței de legume participase activ la organizarea protestelor. După cum s-a dovedit, a fost nevoie de încă șaisprezece ani ca iadul să se reverse de-a binelea pe pământ, dar în ziua aceea ne-am putut face o idee despre ce urma să se întâmple.

Cam pe la vremea prânzului, au apărut Goli și, mai târziu, Shirin Khanoom. După o vreme au plecat. Ziua părea că nu se mai sfârșește. Eu intram și ieșeam din salon și, de câte ori se auzea soneria, altcineva dădea buzna cu vești. Protestatarii atacaseră ministerul justiției și pe cel de interne și se îndreptau spre postul de radio. Casa prim-ministrului fusese înconjurată de peste două sute de bărbați cu bâte. Protestatarii incendiaseră Zoorkhaneh, unde se practicau sporturile tradiționale. Băteau femeile care nu purtau vâl și atacaseră stația de pompieri înainte ca tata să ajungă acolo. Guvernul deschisese focul asupra protestatarilor și spitalele erau pline cu morți și răniți și cu rudele acestora.

La un moment dat, în după-amiaza aceea, a venit și mătușa Mina, ciufulită și emoționată (ceva foarte neobișnuit pentru ea).

— Mi-a trebuit o oră să ajung de la Parlament până aici, i-a spus ea mamei, acceptând o ceașcă de cafea. N-o să-ți vină să

crezi ce agitație e afară, a urmat, privind prin încăpere. Nu știți pe unde este Ahmad Khan? Sunt îngrijorată pentru el. Pe stradă lumea vorbește că cei ce sunt de partea clericilor și protestează împotriva guvernului sunt înarmați cu toții. Umblă cele mai ciudate zvonuri, am auzit că englezii au înarmat pe furiș un grup de mullahi ca să asasineze politicieni cunoscuți.

Mama era răbdarea întruchipată. Și-a strâns buzele și a spus:

— Ei, sunt sigură că e doar un zvon, dar sunt într-adevăr îngrijorată. Dar ce? Crezi că mă ascultă cineva?

După o vreme, cu toată gravitatea momentului, nu s-au putut abține să nu înceapă să clevetească despre o cunoștință comună. Aceasta fusese văzută alături de colonel într-o situație compromițătoare.

— Cât de orb e soțul ei!

— Ce proști pot fi unii bărbați!

— Așa e, a oftat mama.

Din când în când, mama ridica telefonul și formula câte un număr, străduindu-se să dea de tata. De fiecare dată revenea cu aceeași expresie de suferință plină de răbdare. La un moment dat s-a speriat foarte tare pentru că i se spusese că tata s-a dus să vadă spitalele și zonele din jurul lor și al stației de pompieri, care erau foarte periculoase. Bombănea ceva despre cum se rugase de el să nu accepte slujba aceasta, dacă nu de dragul ei, atunci măcar de dragul copiilor.

— El îi iubește, asta e limpede, a oftat ea. Orice am putea spune despre el, dar știm cât de mult își iubește copiii.

Până s-a înserat, mama a devenit vizibil agitată. Nu primise nici un telefon de la tata, iar lui nu-i prea stătea în fire să nu sune. S-a auzit soneria și, câteva minute mai târziu, a apărut domnul Rahman, cu ochii bulbucați și cu veșnicul lui costum gri șifonat, îmbrâncindu-l pe servitor. M-a prins pe hol, cu o carte în mână, îndreptându-mă încet către camera mea.

— Stai așa! m-a oprit el, repezind-se să-mi apuce mâinile într-ale sale.

Atenția pe care mi-o acorda mă speria întotdeauna. Pe Mohammad nu-l băga în seamă, dar întotdeauna reușea să mă prindă pe mine.